

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-72/21-24/
EPA 235 XXVII
Podgorica, 3. avgust 2021. godine

SKUPŠTINI CRNE GORE

PODGORICA

Na osnovu čl. 69 i 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 13. sjednice, održane 22. jula 2021. godine podnosi Skupštini

IZVJEŠTAJ O RAZMATRANJU POSEBNOG IZVJEŠTAJA „POLOŽAJ DJECE U DOMOVIMA UČENIKA/INTERNATIMA U CRNOJ GORI“, koji je Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore u skladu sa članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Odbor za ljudska prava i slobode na 13. sjednici, održanoj 22. jula 2021. godine, kao nadležni odbor, razmotrio je Poseban izvještaj „Položaj djece u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori“, koji je Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore u skladu sa članom 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

U uvodnim napomenama zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore informisala je:

- da je pravo na obrazovanje kao jedno od osnovnih ljudskih prava koje najčešće koriste djeca veoma značajno sa stanovišta ekonomskog razvoja zemlje iz razloga što ulaganje u nove generacije predstavlja ulaganje u budućnost društva;
- da ostvarivanje prava djece na obrazovanje podrazumijeva jednaku dostupnost obrazovnih programa za svu djecu, u skladu sa njihovim sposobnostima i željama, bez diskriminacije po bilo kom ličnom svojstvu, a da bi se to ostvarilo neophodno je obezbijediti mogućnost da se djeca školuju i van mjesta prebivališta, što zahtijeva da svakom djetetu koje se školuje van mjesta prebivališta budu obezbijeđeni adekvatni smještaj i ishrana, podrška u učenju, vaspitanje i svi drugi uslovi za njegov razvoj;
- da se u Crnoj Gori većina djece obrazuje u mjestu prebivališta i pod stalnim je nadzorom i brigom roditelja sa kojima žive;
- da se jedan broj djece školuje u ustanovama van mjesta prebivališta i odvojeni su od roditelja, a zbog odvojenosti te djece i činjenice da ih roditelji nekada ne vide po 15-ak i više dana, roditelji ne mogu neposredno vršiti svoju ulogu, pa je sa tog aspekta bilo važno sagledati uslove boravka djece u domovima učenika/internatima;
- da su ciljnu grupu predstavljala djeca do 18. godine života koja se školuju izvan svog mjesta i najčešće je riječ o djeci koja pohađaju srednju školu, pri čemu ima i određeni broj onih koji pohađaju osnovnu školu;
- da u prosjeku godišnje oko 550 djece koristi usluge doma/internata od čega je oko 30 djece mlađeg uzrasta, a 180 djece koristi usluge internata u resursnim centrima;
- da su domovi učenika/internati vaspitno-obrazovne ustanove koje učenicima omogućavaju boravak (smještaj i ishranu) i vaspitanje tokom pohađanja škole;

- da domovi učenika/internati imaju tri funkcije: pedagošku – ostvarivanje ciljeva i zadataka iz vaspitnog programa rada, socijalnu-integraciju i socijalnu komunikaciju u društvenoj sredini i psihološku koja podrazumijeva razvoj pozitivne klime, etosa između učenika i vaspitača gdje dolazi do izražaja saradnički duh, prijateljstvo, kreativnost, zadovoljavanje potreba i razvoj ličnosti;
- da rad u domu učenika/internatu mora biti takav da svakom djetetu omogućava da u punoj mjeri uživa i ostvaruje sva prava garantovana međunarodnim ugovorima i nacionalnim propisima, kao što su pravo na poštovanje najboljeg interesa djeteta, pravo djeteta na zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, pravo na slobodno izražavanje mišljenja, pravo na participaciju i druga prava;
- da je ovo prvi Izvještaj ove vrste, ne samo u Crnoj Gori, nego i šire, a njegovu posebnu vrijednost čine stavovi djece koji na najbolji način prikazuju pravo stanje;
- da su za potrebe istraživanja bili angažovani konsultanti: prof. dr. Nevena Petrušić i predstavnice NVO „Centar za prava djeteta Crne Gore“ Rajka Cica Perović i Jelena Gluščević;
- da je cilj istraživanja bio sticanje saznanja o zadovoljenju potreba učenika, kao i o ostvarivanju i zaštiti njihovih prava, te mapiranje izazova sa kojima se učenički domovi/internati suočavaju u ostvarivanju svoje uloge;
- da je suština istraživanja bila da pokaže vezu između obaveze roditelja i obaveze društva, jer je faktičko odvajanje djeteta od roditelja i boravak u domu učenika veliki izazov i za dijete i za roditelje;
- da je važno bilo i sticanje saznanja o saradnji domova učenika sa roditeljima u cilju ostvarivanja roditeljskih prava i dužnosti prema njihovoj djeci tokom boravka u domovima učenika i sticanje saznanja o uslovima boravka djece;
- da je analiziran rad 12 Domova učenika koji su osnovani kao javne ustanove i to: Domova učenika u Baru, Nikšiću, Beranama, Podgorici, Cetinju, Kotoru, Resursnih centara „1.jun“, „Podgorica“ i „Dr Peruta Ivanović“- Kotor, Obrazovnih centara u Šavniku i Plužinama i Internata u Osnovnoj školi „Bratstvo-jedinstvo“ Kovačevići (Pljevlja);
- da je istraživanje realizovano neposrednim obilaskom svih ustanova, a informacije su pribavljene od djece – korisnika usluga, njihovih roditelja i upravljačkih struktura. Takođe, analizirana je dokumentacija kojom raspolažu ustanove, kao i različiti izvještaji koje su sačinile relevantne institucije, među kojima su Zavod za školstvo i Centar za stručno obrazovanje;
- da pregled stanja za svaku od ustanova sadrži podatke o ustanovi, upravljanju, internim aktima, dokumentaciji, kadrovskoj strukturi, prostorno-tehničkim, smještajnim, sanitarno-higijenskim uslovima i ishrani, bezbjednosti učenika, vaspitnom radu, podršci u učenju, kulturi, sportu, slobodnom vremenu, te o ostvarivanju i zaštiti prava učenika u dijelu koji se tiče nagrađivanja i kažnjavanja, o komunikaciji i saradnji sa roditeljima djece, zdravstvenoj zaštiti, kao i o saradnji sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama u zajednici;
- da su u nekim sredinama djeca iz domova učenika prihvaćena i integrisana, a u drugima postoji negativan odnos prema njima;
- da u domovima gdje pored učenika borave i studenti, primat imaju studenti i njihove potrebe i želje;
- da je cijena usluga u domu 30-40 eura po djetetu i tim iznosom roditelji pravdaju sve što djeca imaju ili nemaju u domu;
- da su se roditelji uglavnom pozitivno izjasnili u vezi sa uslovima boravka njihove djece u domovima učenika, čime su možda pravdali i njihovu „nemoć“, jer se najčešće radi o socijalno ugroženim porodicama;
- da odvajanje i smještaj djeteta u dom učenika/internat radi školovanja ne dovodi do bilo kakvih statusnih promjena u pogledu vršenja roditeljskog prava, ali se mijenja način na koji se roditelji staraju o djetetu, imajući u vidu da dijete tokom školske godine ne živi sa roditeljima i nije pod njihovim svakodnevnim ličnim nadzorom;

- da je članom 70 Porodičnog zakona Crne Gore propisano da roditelji imaju pravo i dužnost da čuvaju i podižu dijete tako što će se oni lično starati o njegovom životu, razvoju i zdravlju, te da roditelji mogu privremeno povjeriti dijete drugom licu samo ako to lice ispunjava uslove za staratelja. To dalje upućuje na pitanje kome su roditelji povjerali dijete, a naročito u situaciji kada većina domova/internata nema zaključene ugovore o pružanju usluga smještaja, ishrane i vaspitnog rada, kao i za učenje i kulturni život učenika i studenata, u skladu sa obrazovnim programom, što je propisano Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja;
- da u principu ne postoje ugovori i da se najčešće ta veza roditelja i ustanove svodi na priznanicu da li je roditelj uplatio sredstva za boravak djeteta u domu, zbog čega je jedna od ključnih preporuka Zaštitnika da se odnosi između roditelja i ustanova moraju jasno propisati ugovorima;
- da u većini ovih ustanova ne postoje stručni radnici, poput psihologa, pedagoga, socijalnih radnika, pa roditelji najčešće i najviše informacija o djeci dobijaju od domara, kuvara i portira;
- da se roditeljski sastanci rijetko organizuju, a roditelji nekada nijesu u prilici da im prisustvuju;
- da pored djece koja su državljani Crne Gore, u domovima borave i djeca iz Republike Srbije i Bosne i Hercegovine i njihov tretman je isti kao crnogorskih državljana, ali nije bilo prijave boravka i prijave stranaca, iako je regulisanje boravišta i prebivališta važno i za djecu crnogorske državljanke koja mijenjaju sredinu zbog školovanja, ali ne mijenjaju prebivalište, što je povezano sa ostvarivanjem niza drugih prava;
- da u nekim domovima postoje personalni dosijei za djecu koji su vrlo raznoliki od ustanove do ustanove;
- da u većini domova ne postoji osiguranje djece;
- da se stiče utisak da prije dolaska u dom djeca raspolažu vrlo oskudnim informacijama koje su dobili od roditelja, starije braće ili sestara;
- da lica koja rade u domu imaju vrlo posvećen, ljudski odnos prema djeci, ali ima domova u kojima je i to izostalo;
- da je bezbjednost učenika u domovima vrlo neujednačena;
- da su ostvarivanje i zaštita prava učenika takođe upitni;
- da je vaspitni rad i podrška u učenju djece raznorodna;
- da se stiče utisak da su djeca prepuštena sama sebi u organizovanju kulturnih i sportskih aktivnosti i organizovanju slobodnog vremena;
- da se djeca o ishrani najčešće pozitivno izjašnjavaju, iako raspored obroka ne odgovara njihovim školskim obavezama;
- da u nekim sredinama postoji dobra saradnja sa socijalnim i zdravstvenim ustanovama koja se stalno nadograđuje, dok u drugim sredinama ova saradnja nije na zadovoljavajućem nivou;
- da većina ovih ustanova ima web sajtove koji nijesu ažurirani;
- da zapažanja oko prostornih, smještajnih, higijensko-sanitarnih uslova treba da dobiju pažnju svih nadležnih organa;
- da od svih ovih ustanova nijedna nije dobila licencu, jer ne zadovoljavaju propisane standarde, na čemu hitno treba raditi;
- da prezentovano stanje predstavlja prosječnu sliku stanja u domovima učenika/internatima, a da je Zaštitnik imao u radu predmeta u kojima je dao Mišljenje sa Preporukama, jer je u nekim situacijama bilo i nasilja nad djecom, a službe sistema nijesu adekvatno reagovala;
- da je u Šavniku bilo zatečeno katastrofalno stanje kada sedam momaka nije imalo ni televizor, uz napomenu da se, zahvaljujući organizovanoj akciji, stanje tamo donekle poboljšalo;
- da je u vezi sa stanjem u Domu učenika u Baru institucija Zaštitnika dva puta dala mišljenje i došli su u situaciju da se stopira novi upis djece u tu ustanovu, a u međuvremenu Ministarstvo je obezbijedilo određena sredstva i pristupilo se rekonstrukciji tog objekta;
- da podsticanje i širenje mreže domova učenika/internata na osnovu potreba učenika i roditelja doprinosi kvalitetu i obogaćivanju obrazovnog sistema, jer izjednačavaju vaspitno-obrazovne

- moćnosti i daju šansu svakom učeniku da se afirmiše i ostvari i razvije svoje potencijale i talente;
- da su u prethodnom periodu za mnoge od domova učenika/internata u toku evaluacije date negativne ocjene, a ništa nije urađeno na poboljšanje stanja, pa su se negativne ocjene ponavljale;
 - da je neophodno poboljšati zakonsku regulativnu u ovoj oblasti kao i da svaki dom mora imati jasnu dokumentaciju;
 - da se djeca moraju zaštititi i moraju postojati jasni ugovori ustanova sa roditeljima. Posebno će insistirati na tome da svako dijete mora znati ko mu je staratelj za vrijeme boravka u domu učenika/internatu dok je na školovanju, jer to mora biti osoba koja će 24 sata imati informacije o djetetu;
 - da se domovima učenika/internatima po prirodi stvari mora baviti veliki broj institucija i organa, među kojima su Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje i različiti inspekcijски organi;
 - da je Zaštitnik dao Preporuke Vladi Crne Gore, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Zavodu za školstvo i javnim ustanovama domovima učenika/internatima.

Nakon uvodnih napomena predstavnika predlagača i rasprave, Odbor je jednoglasno (sa sedam glasova "za") podržao Poseban izvještaj „Položaj djece u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori“ i odlučio da predloži Skupštini da, saglasno članu 162 stav 2 Poslovnika Skupštine, donese sledeći

ZAKLJUČAK

1. Prihvata se Poseban izvještaj „Položaj djece u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori“.
2. Skupština Crne Gore pozdravlja izradu Posebnog izvještaja „Položaj djece u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori“, prvog Izvještaja ove vrste, ne samo u Crnoj Gori, nego i šire, čiju posebnu vrijednost predstavljaju stavovi i mišljenja djece koja na najbolji način prikazuju stvarno stanje u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori.
3. Imajući u vidu da je pravo na obrazovanje kao jedno od osnovnih ljudskih prava koje najčešće koriste djeca veoma značajno sa stanovišta ekonomskog razvoja zemlje iz razloga što ulaganje u nove generacije predstavlja ulaganje u budućnost društva i da ostvarivanje prava na obrazovanje podrazumijeva jednaku dostupnost obrazovnih programa za svu djecu, u skladu sa njihovim sposobnostima i željama, bez diskriminacije po bilo kom ličnom svojstvu i da je neophodno obezbijediti mogućnost da se djeca školuju i van mjesta prebivališta, Skupština zaključuje da podsticanje i širenje mreže domova učenika/internata doprinosi kvalitetu i obogaćivanju obrazovnog sistema, jer se na taj način izjednačavaju vaspitno-obrazovne mogućnosti i daju šanse svakom učeniku da se afirmiše i ostvari i razvije svoje potencijale i talente.
4. S obzirom na to da u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori, kao vaspitno-obrazovnim ustanovama koje učenicima omogućavaju boravak, smještaj, ishranu i vaspitanje tokom pohađanja škole u prosjeku godišnje boravi oko 550 djece, od čega je oko 30 djece mlađeg uzrasta, dok 180 djece koristi usluge internata u resursnim centrima i da su ta djeca odvojena od roditelja koji ne mogu neposredno vršiti svoju ulogu i nijesu pod njihovim stalnim nadzorom i brigom, Skupština ocjenjuje da rad u domu učenika/internatu mora biti takav da svakom djetetu omogućava da u punoj mjeri uživa i ostvaruje sva prava garantovana međunarodnim

ugovorima i nacionalnim propisima, kao što su pravo na poštovanje najboljeg interesa djeteta, pravo djeteta na zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, pravo na slobodno izražavanje mišljenja, pravo na participaciju i druga prava.

5. Imajući u vidu da je odvajanje djeteta od roditelja i boravak u domu učenika/internatu veliki izazov za dijete i za roditelje, kao i da odvajanje i smještaj djeteta u dom učenika/internat koji ima pedagošku, socijalnu i psihološku funkciju ne dovodi do statusnih promjena u pogledu vršenja roditeljskog prava, već samo do promjene načina na koji se roditelji staraju o djetetu, Skupština Crne Gore ocjenjuje da je u što kraćem roku neophodno sklopiti ugovore između domova učenika/internata i roditelja/staratelja kojima bi se uredila prava i obaveze ugovornih strana tokom boravka djece u ustanovama, što je prvi korak ka poboljšanju kvaliteta zaštite ove djece.
Takođe, neophodno je postaviti privremenog staratelja svakom djetetu koje je odvojeno od roditelja i boravi u domu učenika/internatu radi školovanja.
6. Polazeći od zatečenog stanja u domovima učenika/internatima u Crnoj Gori i brojnih uočenih nedostataka u pogledu prostornih, smještajnih, higijensko-sanitarnih uslova, kao i činjenice da nijedna od 12 analiziranih ustanova nije dobila licencu, jer ne zadovoljava propisane standarde, Skupština Crne Gore zaključuje da javne ustanove domovi učenika/internati u saradnji sa nadležnim organima treba da preduzmu hitne aktivnosti na rješavanju svih uočenih problema u cilju stvaranja bezbjednih zdravstveno-higijenskih uslova za boravak učenika.
7. Skupština Crne Gore konstatuje da su prostorno-tehnički, smještajni i sanitarno-higijenski uslovi u domovima učenika/internatima neujednačeni, a posebno zabrinjavaju podaci o uslovima boravka u Domu učenika „Dušan Marović“- Bar, Obrazovnom centru u Šavniku, Obrazovnom centru u Plužinama i Osnovnoj školi „Bratstvo-jedinstvo“- Kovačevići u Pljevljima koji ne zadovoljavaju ni osnovne uslove za siguran boravak djece.
Stoga Skupština poziva navedene ustanove da u najkraćem mogućem roku u saradnji sa nadležnim institucijama preduzmu aktivnosti na adaptaciji ovih ustanova, unapređenju stanja i stvaranju adekvatnih uslova za bezbjedan boravak djece u skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja.
8. Polazeći od činjenice da je kadrovska struktura u domovima učenika/internatima neujednačena i neprilagođena potrebama djece, da u Domu učenika i studenata na Cetinju čak nema ni vaspitača i da nijedan dom učenika/internat nema angažovanih psihologa i socijalnih radnika, a shvatajući važnost vaspitanja djece tokom boravka u domu/internatu koji je svojevrsna zamjena za porodično vaspitanje, Skupština Crne Gore ocjenjuje da je neophodno angažovati stručni kadar, prvenstveno psihologe, pedagoge i socijalne radnike i omogućiti im kontinuirano usavršavanje radi kvalitetnijeg rada i pružanja neophodne podrške djeci koja borave u ovim ustanovama.
9. Skupština smatra da je neophodno preduzeti aktivnosti na sistematskom i cjelovitom regulisanju pružanja zdravstvenih usluga, što podrazumijeva da svako dijete ima izabranog ljekara tokom boravka u domu učenika/internatu i da informacije koje se tiču zdravstvenog stanja i liječenja djeteta tokom boravka u domu/internatu moraju biti dostupne izabranom ljekaru koji nastavlja sa liječenjem djeteta dok ono tokom raspusta boravi kod roditelja u mjestu svog prebivališta.
10. S obzirom da je učešće djece smještene u domovima učenika/internatima u donošenju odluka minimalno i da djeca ne poznaju svoja prava, ni obaveze, Skupština smatra da je neophodno preduzeti mjere u cilju ostvarivanja prava djece na participaciju kroz podsticanje i unapređenje

njihovog učešća u kreiranju opštih akata i procedura od značaja za život i rad u domovima. Takođe, neophodno je obezbijediti da se njihova mišljenja razmatraju s dužnom pažnjom kako bi mogli da utiču na sadržinu pozitivnih promjena u domovima učenika/internatima.

11. Iako su u prethodnom periodu za mnoge od domova učenika u toku evaluacije date negativne ocjene, prvenstveno od Zavoda za školstvo, nijesu preduzete aktivnosti na poboljšanju stanja, pa Skupština poziva domove učenika da u saradnji sa resornim Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta preduzmu mjere na blagovremenom, efikasnom i djelotvornom sprovođenju preporuka upućenih u postupku ocjenjivanja kvaliteta i nadzora nad njihovim radom u cilju otklanjanja nepravilnosti u radu i ispunjavanja propisanih standarda. Takođe, Skupština poziva domove učenika/internate na preduzimanje dodatnih aktivnosti saradnje sa centrima za socijalni rad, obrazovnim ustanovama i lokalnom zajednicom.
12. Skupština Crne Gore ocjenjuje da u svim domovima učenika/internatima u Crnoj Gori najbolji interes djeteta nije na prvom mjestu i poziva Vladu Crne Gore, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Zavod za školstvo i domove učenika/internate da u najkraćem mogućem roku realizuju stručno utemeljene Preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i to efikasno i djelotvorno kako bi se položaj djece u domovima učenika/internatima i stepen ostvarivanja njihovih prava poboljšao, u skladu sa najboljim interesom djeteta.
13. Skupština Crne Gore će Zaključak dostaviti Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Zavodu za školstvo i domovima učenika/internatima u Crnoj Gori: Dom učenika „Dušan Marović“ Bar, Dom učenika i studenata „Braća Vučinić“ Nikšić, Dom učenika i studenata Berane, Dom učenika i studenata Podgorica, Dom učenika i studenata Cetinje, Dom učenika i studenata „Spasić- Mašera“ Kotor, Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“, Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“, Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović“ Kotor, Obrazovni centar Šavnik, Obrazovni centar Plužine i Osnovna škola „Bratstvo-jedinstvo“ Kovačevići- Pljevlja.

Za izvjestioca Odbora na sjednici Skupštine određen je poslanik dr Vladimir Dobričanin, član Odbora.

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović